

על פי נתוני הוועדה לתכנון ולתקצוב שליד המועצה להשכלה גבוהה (ות"ת), בתקופה שבין 1990 ל-2005 גדל מספר המוסדות להשכלה גבוהה כמעט פי שלושה, וגם מספר הסטודנטים הכולל גדל בשיעור דומה. זאת ועוד, שיעור הסטודנטים החדשים במחזור הוכפל מ-23% ל-46%. האוניברסיטה הפתוחה ידעה בשנים אלה גידול דומה ואף למעלה מכך – מכ-13,000 סטודנטים בשנת 1990 לכ-40,000 ב-2005.

לעומת זאת, בשבע השנים האחרונות נוספו למערכת עשר מכללות, מהן שמונה לא מתוקצבות (פרטיות). בעוד שיעור הסטודנטים החדשים במחזור כמעט שלא עלה, והגידול העיקרי בתקופה זו היה במספר סטודנטים לתואר שני. תמונת מצב זו מציבה אתגר לא פשוט בפני האוניברסיטה הפתוחה, שהשנה למדו בה 19% מ-230,000 הסטודנטים לתואר ראשון בישראל (29% בשש האוניברסיטאות האחרות, * ו-52% ב-58 מכללות). חלק גדול מהסטודנטים שבחרו ללמוד באו"פ בשנים האחרונות, עשו זאת בגלל היכולת לשלב לימודים ועבודה, להתחיל ללמוד כל נושא ללא מיון וללמוד בכל מקום. בשנת 2012 מאפיינים אלה כבר לא מייחדים את האוניברסיטה הפתוחה. ישראל של היום זרועה במכללות, ובכלל זה בפריפריה, שמקבלות העדפה במימון לימודים לחיילים משוחררים. המכללות בכלל והמכללות הפרטיות בפרט מאפשרות בפועל לכל מי שמעוניין להתחיל ללמוד, ומי שחסר לו או לה בחינת בגרות או ציון פסיכומטרי, מציעים להם השלמות במכינות. זאת ועוד, כמעט כל המכללות מציעות היום אפשרות לשלב לימודים ועבודה באמצעות תכניות של ימים מרוכזים ולימודים בשעות אחר הצהריים ובימי שישי.

האו"פ מוצאת את עצמה, לפיכך, במצב חדש שבו היא נתונה בתחרות עם מוסדות אחרים במאפיינים שבהם הייתה עד עתה ייחודית. ההתמודדות עם המצב החדש התנהלה במסגרת התכנית הרב-שנתית בשלושה מישורי פעולה עיקריים:

1. **שיפור ה"מוצר".** הקורסים של האו"פ ידועים ומוכרים כקורסים אקדמיים ברמה גבוהה, אך ה"מוצר" בשדה ההשכלה הגבוהה הוא התואר האקדמי. אף כי האו"פ מאפשרת לרכוש תואר אקדמי במגוון תחומים, ההתנהלות השוטפת לא עודדה בהכרח סיום התואר גם אצל מי שהוכיחו יכולת וסיימו בהצלחה מגוון וכמות לא

לפניכם הדוח השנתי המסכם את פעילות האוניברסיטה הפתוחה בשנת תשע"ב. שנה זו הייתה השנה הראשונה שבה הופעלה התכנית הרב-שנתית, שמטרתה לאפשר לאו"פ להתמודד עם אתגרים פנימיים וחינוכיים בסביבה משתנה. בעת ובעונה אחת, וחשוב לא פחות, זו הייתה השנה הראשונה שבה הופעלו במלואם ההסכמים הקיבוציים של הסגל הזוטרי והסגל המינהלי, נושא שהעסיק את המערכת כולה בשנים האחרונות והביא לשינוי משמעותי בחיי האו"פ כארגון.

כדי להבין את האתגר החינוכי העומד לפתחנו, נתבונן בטבלה המתארת את תמונת המוסדות להשכלה גבוהה בישראל.

המוסדות להשכלה גבוהה בישראל

מוסדות בתקצוב ות"ת	1990	2005	2012
אוניברסיטאות	7	7	7
מחקר	7	7	7
האו"פ	1	1	1
מכללות	0	6	12
אמנות ועיצוב	2	2	2
הנדסה	2	8	7
מוסדות פרטיים			
מכללות אקדמיות	2	7	15
מוסדות במימון משרד החינוך			
מכללות להוראה	7	26	23
סה"כ	21	57	67

* במכון ויצמן אין לימודים לתואר ראשון.

אני מאמינה שמהלכים אלה יתרמו לפריחת האו"פ ולשגשוגה כאוניברסיטה גם בעידן של תמורות, והיריני מתחייבת שנמשיך לעקוב אחר השינויים ולהוביל התאמות, ככל שיידרשו, בשיתוף העובדים הנפלאים שלנו.

לצד המהלכים הפנימיים באו"פ חל השנה שינוי משמעותי בהכרה הרגולטורית במוסד. מאז ומתמיד שימשה האו"פ, לצד שליחותה כאוניברסיטה לכול, כלי ליישום משימות לאומיות. השנה, בפעם הראשונה, בא נושא זה לידי ביטוי במודל התקצוב של האו"פ. בעוד המכללות הציבוריות מתוקצבות על ידי ות"ת על-פי תפוקות ההוראה שלהן והאוניברסיטאות על-פי תפוקות ההוראה והמחקר, ות"ת אישר השנה לאוניברסיטה הפתוחה מודל תקצוב ייחודי. לצד התקצוב בגין הוראה מודל זה מכיל מרכיב ייחודי הנקרא "תמריצים", ולפיו האו"פ מתוקצבת בגין תפוקות מחקר (כמו האוניברסיטאות האחרות), תפוקות פיתוח (חומרי לימוד והשימוש בהם) ותפוקות של אוכלוסיות מיוחדות, כפי שיוגדרו מעת לעת על ידי ות"ת (השנה הוגדרו האוכלוסיות המועדפות: ערבים, חרדים ותושבי פריפריה). במודל זה הכירה המדינה, באמצעות ות"ת, במקומה הייחודי של האו"פ במערכת ההשכלה הגבוהה הן כמקור לחומרי לימוד איכותיים – המשמשים את כל המערכת – והן ככלי להנגשת הלימודים האקדמיים לאוכלוסיות מיוחדות. ההשקעה של השנים האחרונות בפעילות המחקרית של חברי הסגל האקדמי יחד עם הישגי הפיתוח האקדמי לאורך כל שנות קיומה של האו"פ והטיפול המסור בסטודנטים בכלל ובאוכלוסיות מיוחדות בפרט יבואו לידי ביטוי, לראשונה במודל זה, גם בהכנסות הישירות לאו"פ.

אז מה היה לנו בשנת **תשע"ב**? הייתה שנה של תרבות, שיתוף, עבודה, בנייה. נאחל לכולנו, לשנת **תשע"ג**, שהשנה הבאה עלינו לטובה תהיה שנה עם גדילה. הצלחות ולהתמודדות עם האתגרים – בעבר, בהווה ובעתיד – שותפים כלל עובדי האו"פ, חברי המוסדות המנהלים, מועצת האו"פ, הוועד המנהל והסנאט, הסטודנטים, הבוגרים ואלפי ידידי האוניברסיטה ותומכיה בארץ ובעולם. על כך תבואו על הברכה.

ותודה מיוחדת לשותפתי לדרך, פרופ' יהודית גלי-עזר, שסיימה השנה קדנציה שלישית כסגנית הנשיאה לעניינים אקדמיים באו"פ ולפרופ' סוניה רוקס, שסיימה את תפקידה כדיקן הלימודים האקדמיים באו"פ.

חגית מסרירון,
נשיאת האוניברסיטה הפתוחה

מבוטלת של קורסים. השמועה ש"באו"פ קשה לסיים את התואר" בוודאי לא תרמה לאטרקטיביות הלימודים אצלנו, בעוד במכללות בכלל ובמכללות הפרטיות בפרט שיעור הנשירה נמוך ביותר. כדי להתמודד עם מצב זה פתחנו בשנה זו יחידה חדשה בדיקנט הלימודים שתפקידה **עידוד ההתמדה לסיים התואר**. תפקידה של היחידה החדשה לפעול לשיפור שיעור הבוגרים באו"פ באמצעות טיפול כולל בפרט, ולא רק ברמת הקורס הבודד. פעולה זו יחד עם שיפור השירות לסטודנט – אם על ידי הרחבת ארגז כלי ההוראה ואם על ידי שיפור אמצעי המענה לסטודנטים ולמתעניינים באמצעות טיוב של אמצעי התקשורת עם הסטודנטים והמערכות התומכות הממוחשבות, הקמת מוקד מתעניינים ועוד – יתרמו בוודאי לשיפור ה"מוצר" שהאו"פ מציעה בשדה ההשכלה הגבוהה בישראל.

2. **פריצה לקהלים חדשים.** העובדה שבשנים האחרונות כמעט נעצר הגידול במספר הסטודנטים החדשים יחד עם ריבוי מוסדות הלימוד המתחרים עליהם מחייבת חשיבה על קהלים חדשים. במסגרת התכנית הרב-שנתית החלטנו לשים דגש מיוחד באוכלוסייה של דוברי הערבית בישראל משתי סיבות עיקריות: א. שיעור השתתפותה של אוכלוסייה זו בהשכלה הגבוהה בישראל קטן יחסית, ולכן יש בה פוטנציאל גדול משמעותי; ב. לאו"פ יש כלים ייחודיים שנותנים לה יתרון יחסי בקרב קהל דוברי הערבית, ובעיקר האפשרות לתת לסטודנטים תמיכה ממנחים דוברי ערבית ולהקל בדרך זו על מחסומי השפה. התכנית שפיתחנו, תכנית "נחיתה רכה", תצא לדרך בתשע"ג, ובמסגרתה יתקיים גם פיילוט, במימון מיוחד של ות"ת, ובו נציע תכנית חלופית למכינות ללימודים אקדמיים. במסגרת תכנית זו יילמדו גם קורסים שלנו תוך מתן אפשרות למעבר לאוניברסיטאות אחרות באפיקי המעבר.

3. **פיתוח מאפיינים ייחודיים.** השינויים שהחלישו את ייחודיות האו"פ הביאו אותנו לחתור לזירות חדשות שבהן נוכל להדגיש את ייחודיותנו. בשנה האחרונה נערכנו לתגבור הלימודים המיועדים לישראלים ברחבי העולם – ערוץ ייחודי לאו"פ – ואף קלטנו רכזת גלובליזציה שתתפל בנושא בלשכת הנשיאה. נוסף על כך, היינו שותפים לפרויקט לאומי של "אקדמיה בתיכון", יחד עם משרד החינוך, משרד ראש הממשלה וות"ת. במסגרתו ילמדו כבר בתשע"ג מאות תלמידי תיכון קורסים אקדמיים באוניברסיטה הפתוחה.